

באר יעקב

שיעורי הגאון האדיר
רבי יעקב גרינוולד שליט"א

פרשת ויצא תשפ"א

יו"ל ע"י
מכון טעם התורה

לתרומות והנצחות
הערות והארות
ניתן לפנות למייל
taamhatoreh@gmail.com

עיצוב ועימוד
נ.א. 0533153305

פרשת ויצא

בענין ברכת אירוסין

ברכת האירוסין בשליח המקדש * ברכת האירוסין ברכת המצוה או ברכת השבח * טעם הסוברים שאינה ברכת השבח * ברכת האירוסין על ידי המסדר קידושין להנ"ל

ויברכו את רבקה (בר, ט)

בברכת אירוסין צריך עשרה אנשים כמבואר בכתובות (שם), ואצל אליעזר לא מצינו שהיה עשרה אנשים. וגם שפשטות הפסוק לא משמע שמדובר לענין ברכת אירוסין, אלא הברכה שברכו אותה 'אחותינו את היי לאלפי רבבה'.

ואכן בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סי' קכח) פסק להלכה: 'אכן בקידושין איני סבור כלל שיוכל השליח לברך ולקדש את האשה, אם לא שהמשלח עומד אצלו ושומע ויוצא בברכת השליח'. עכ"ל. מפורש דעתו שאין מברכין ברכת האירוסין בקידושין על ידי שליח, אלא אם כן המקדש נמצא שם, שאז ודאי יכול

במסכת כלה (פ"א ה"ב) איתא: 'מנין לברכת חתנים מן התורה, שנאמר ויברכו את רבקה'.

ברכת האירוסין בשליח המקדש

התוס' (כתובות ז: ד"ה שנאמר) רצו להוכיח מכאן, שיש לברך ברכת האירוסין גם לאשה המתקדשת על ידי שליח, ואף אם המקדש עצמו אינו נמצא שם. שהרי אליעזר היה שלוחו של יצחק, ובירך ברכת חתנים כשקידש את רבקה בשליחותו של יצחק*.

שוב כתבו התוס', שאין ללמוד מכאן, מאחר שזה אסמכתא בעלמא. שהרי

א. בספר המקנה (אהע"ז סי' לה ס"ק ט) הקשה, איך היה אליעזר שליח לקדש את רבקה, והרי אין העבד נעשה שליח לגיטין וקידושין כמבואר בגיטין (כג) ובשו"ע (אהע"ז שם סעי' ו), משום שאינו בתורת גיטין וקידושין, עיין שם שכתב לחדש חידוש נפלא, שאליעזר נעשה כגופו אברהם, מדין יד עבד כיד רבו, ואברהם היה שלוחו של יצחק, ואף שאין העבד נעשה שליח מכל מקום מצד דין יד עבד כיד רבו יכול לקבל בשביל רבו. ואכמ"ל.

השליח לברך, שכן הוא מוציא בזה את הבעל המקדש.

להלכה נפסק ברמב"ם (הל' אישות פ"ג הכ"ג) ובשו"ע (אהע"ז סי' לד סעי' א), שמברכים ברכה זו גם בקידושין הנעשה על ידי שליח.

ברכת האירוסין ברכת המצוה

או ברכת השבח

והנראה לומר, שהדבר תלוי במחלוקת הראשונים בגדר ברכת האירוסין. דעת הרמב"ם (שם) שברכת האירוסין הוא ברכת המצוות, שמברכים על קיום מצות הקידושין כמו שמברכים על כל המצוות.

מאידך דעת הרא"ש (כתובות פ"א סי' יא) הוא, שאין ברכה זו בכלל ברכת המצוות, שהרי לא תקנו לומר בזה 'אשר קדשנו במצותיו וצונו לקדש את האשה' וכיוצא בזה. אלא הוא ברכת השבח, על אשר קדשנו והבדילנו מן העמים בזה שאסר לנו את העריות.

מעתה יש לומר, שהרמב"ם שפסק שגם שליח מברך על האירוסין, הוא לשיטתו שסובר שברכת האירוסין הוא ברכת המצוות, ולכן גם כשנעשה על ידי שליח מברך על זה, כמו בכל ברכת המצוות, שאם נעשו על ידי שליח מברך השליח, וכמו שפסק המגן אברהם (סי' תלב ס"ק ו) לענין בדיקת חמץ. והתוס' שמצדדים שאין לברך בקידושין על ידי שליח, סוברים כדעת הרא"ש שברכת

האירוסין הוא ברכת השבת, ולכן יתכן שלא תיקנו ברכה כזו בקידושין שנעשה על ידי שליח, אלא באופן שהמקדש עצמו נמצא שם ומקדש את האשה.

אמנם במהר"ח אור זרוע הנ"ל מפורש, שאף אם ברכת האירוסין הוא ברכת המצוה, מכל מקום אין השליח מברך, כל שאין המשלח עומד שם. עיין שם, ויש לעיין בביאור דבריו. ונראה שטעמו הוא, שאין השליח מברך על המצוה אלא אם המצוה נוגע גם לו. כגון שליח להפריש תרומה בשביל חברו, שאף על פי שאין המצוה עליו, מכל מקום זה נוגע גם בשבילו, שעל ידי הפרשתו הפירות מתוקנים ויכול לאכול מהם, מה שאין כאן המקדש אשה בשביל חברו שאין הדבר נוגע לו, ואדרבה הרי הוא אוסרה עליו בקידושין אלו, ולכן אינו יכול לברך.

מעם הסוברים שאינה ברכת השבח

הרא"ש (שם) מבאר את דבריו, שברכת האירוסין אינו ברכת המצוה, משום שקיום המצוה הוא פריה ורביה, ואין שום מצוה בקידושין, שכן גם אם לקח פלגש וקיים מצות פריה ורביה יצא בזה, ושוב אינו מחויב לקדש אשה. עוד הוכיח כדבריו מזה שגם במקדש את מי שאינה יכולה להוליד, כגון זקינה או אילונית, גם כן מברכין ברכת האירוסין, אף על שאין בזה קיום מצות פריה ורביה. ועל כרחק שאין זו ברכת המצוה אלא ברכת השבת. וכתב, שאינו דומה

דוקא אם המברך גם כן שוחט לעצמו, שאז יכול להוציא את חבירו בברכתו. אבל הט"ז כתב, שאף אם המברך אינו שוחט לעצמו, מכל מקום יכול להוציא את האחר ידי חובתו. ומבאר הטעם, שברכת שחיטה אינו ברכת המצוה, שהרי אין חיוב לשחוט אם אינו רוצה לאכול. אלא הוא ברכת השבח על שאסר לנו לאכול בשר בלא שחיטה, ולכן כל ישראל שייכים בברכה זו, שהרי האיסור הוא על כל ישראל.

אך מדברי שניהם מתבאר, שמצד ערבות אינו מוציא, אלא שלש"ך מדובר כשמברך לעצמו, ולט"ז הוי ברכת השבח. והט"ז מוכיח כן מברכת הפרשת תרומה, שמפורש במשנה (תרומות פ"א מ"ו) שאילם אינו יכול לתרום, משום שאינו יכול לברך. ומוכח שאין תקנה שייצא הברכה מפי אחר מדין שומע כעונה. שזה רק במצוות שמוכרח לעשות בעצמו, אז יכול לצאת הברכה מאחר, אבל בתרומה שאפשר להפריש על ידי שליח, לא יברך אלא מי שעושה את המצוה בעצמו. ולפי זה גם בשחיטה היה צריך להיות כן, שלא יוכל לצאת מפי אחר, אלא שכאמור הט"ז מבאר שהוא ברכת השבח.

מעתה יש לדון לענינינו, במקדש את האשה, שלכאורה לא היה שייך בזה דין ערבות להנ"ל. אמנם לפי הרא"ש הנ"ל שאינן ברכת האירוסין אלא ברכת השבח מוכן מה שאחר מברך. ואכן הט"ז שם כתב, שזהו הטעם שהחתן אין צריך

לשחיטה, שאינו מחויב לשחוט ולאכול, ומכל מקום כשהוא שוחט מברך ברכת המצוה. משום ששם אי אפשר לאכול בלא שחיטה, אבל כאן אפשר לקיים פריה ורבייה בלי קידושין כאמור.

גם הר"ן (כתובות ב. מדפי הרי"ף) כתב שאין ברכת האירוסין ברכת המצוה אלא ברכת השבח. אבל לא מטעמו של הרא"ש, שהקידושין אינו מצוה כלל. אלא משום שאין מברכים על מצוה אלא אם עשייתה הוא גמר מלאכתה, אבל מצוות שאין עשייתה גמר מלאכתן אין מברכין עליהן, כמו עשיית ציצית וכתיבת תפילין, כמבואר במנחות (מב:), ולכן אין מברכין על מצות האירוסין, מאחר שגמר המצוה הוא בשעת הנישואין, כשהאשה נכנסת לחופה.

ברכת האירוסין על ידי המסדר קידושין להנ"ל

מנהגינו, שאף כשהחתן מקדש בעצמו ולא על ידי שליח, אין הוא מברך את ברכת האירוסין, אלא המסדר קידושין. ובבית שמואל (סי' לד ס"ק ב) כתב שהטעם הוא, כדי שלא לבייש את החתן עם הארץ שאינו יודע לברך. ויש לעיין איך האחר יכול לברך. ולכאורה אם הוא ברכת המצוות החתן יוצא מדין אף על פי שיצא מוציא, והוא מטעם ערבות.

והנה בשו"ע (יו"ד סי' א סעי' ז) נפסק שאפשר לצאת ברכת השחיטה מאחר. ונחלקו השו"ך (שם ס"ק לב) והט"ז (שם ס"ק יז) בזה. שהשו"ך נקט, שדין זה

אולם דעת הרמב"ם הוא כאמור שברכת האירוסין הוא ברכת המצוה, אם כן צריך לעיין איך שייך שישמע החתן את הברכה מפי אחר. ואכן יש שהביאו בשם הרמב"ם (בתחילת ספר מעשה רוקח ח"א, חידושים מהרמב"ם), שברכת האירוסין הוא דוקא על החתן, ואם איש אחר מברך הרי זה ברכה לבטלה. וכתב הנודע ביהודה (מהדור"ת אהע"ז סי' א), שאף שנוהגים עכשיו שהמסדר קידושין מברך ולא החתן, מכל מקום בחתן חרש אין מברכין ברכת האירוסין, שהעיקר הוא להוציא את החתן².

בדברי רבי עקיבא איגר מצינו סתירה איך הכריע בזה למעשה. שבהל' שחיטה (על הט"ז שם) נקט בפשיטות שגם בחתן חרש מברכין ברכת האירוסין על ידי המסדר קידושין. אך בהגהות לאבן העזר (סי' לד) העתיק את דברי הנודע ביהודה, ומשמע שנקט כן להלכה, שאין לברך על סידור קידושין של חרש.

לברך עצמו את ברכת האירוסין, מאחר שברכת האירוסין הוא ברכת השבח על קדושת ישראל, ונמצא שכל ישראל שייכים בזה.

אמנם בהגהות רבי עקיבא איגר (שם) העיר על הט"ז, שעדיין אין שחיטה דומה לאירוסין, שכן באירוסין אף אם אין החתן אינו שומע כלל יכול הרב לברך, מה שאין כן בשחיטה שהמדבר ואינו שומע אינו שוחט לכתחילה. עיין שם. ומבואר שנקט שברכת אירוסין אין חיוב הברכה על החתן כלל יותר משאר האנשים הנמצאים שם, אלא הוא ברכת השבח על כולם, שתקנו במקום קידושין, על אשר קדשנו והפריש אותנו מהעריות. מה שאין כן שחיטה, שאף לפי הט"ז שהוא ברכת השבח, הוא יותר חיוב על מי ששוחט עכשיו, אלא שהאחר יכול לברך בשבילו, שגם הוא שייך בברכה זו, ולכן צריך שעל כל פנים יוכל לשמוע.

ב. אלא שדן שם, שיתכן שאף אם החתן חרש אפשר לברך ברכת האירוסין בשביל הכלה, אם נאמר שגם היא שייכת בברכת האירוסין. על כל פנים באופן ששניהם חרשין כתב שם שודאי אין מברכין ברכת אירוסין.

לעלוי נשמת

האי גברא רבא ויקירא
אוהב תורה ומוקיר רבנן ותלמידהון
בכל לב ונפש
עשה תורתו קבע ומלאכתו ארעי

הרה"ח ר' יצחק בן הרה"ח ר' יונה ז"ל
רובין

נלבע י"ב אייר ש.ז.

ת.נ.צ.ב.ה.